

KULTURNO PROPAGANDNI KOMPLET BR. 121, GOD. V, BEOGRAD, UTORAK, 20. MART 2012.

Redakcija: Miloš Živanović, Saša Ilić, Tomislav Marković, Saša Čirić; Font Mechanical: Marko Milanković; E-mail: beton@danas.rs, redakcija@elektrobeton.net; www.elektrobeton.net; Sledeći broj izlazi 17. aprila

UVODNA REČ

Redakcija **Betona** je po treći put gostovala na Međunarodnom sajmu knjiga u Lajpcigu. Tom prilikom je promovisan treći broj specijalnog izdanja **Betona** za nemačko govorno područje sa temom: *Kriza kapitalizma, kriza EU, kriza tranzicionog identiteta*. Noseći temat u broju čine tekstovi slovenačkih autora/ki, ali je u broj ušao i veliki broj tekstova autora/ki iz regiona ex-YU. U ovom broju vam predstavljamo mali segment tekstova iz lajpcičkog izdanja **Betona**. Posebnu zahvalnost dugujemo Jerneju Habjanu, Katji Kobolt, Peteru Klepecu i Alidi Bremer.

Redakcija **Betona**

LEIPZIG 2012

Goran Vojnović: Kriza bolje budućnosti
Primož Krašovec: Eksprijacija crne kutije
Marko Pogačar: Permanentna revolucija jezika
Marko Tomaš: Bulevar narodne revolucije
Internet pornstars
Tomislav Marković: Fusnota je najskuplja srpska reč
Besa Saljihu: 75 (ili više) sati
Neven Ušumović: Svemirska nevjesta 1, 2, 3

LEIPZIG 2012

Piše: Goran Vojnović

KRIZA BOLJE BUDUĆNOSTI

Do pre nekoliko godina, verovao sam da će upravo moja generacija da živi neki dosadni nerevolucionarni život, o kome su sanjale prethodne generacije. Radimo komforno smešteni i lenjousuškan u naš relativno novi društveni sistem, i umesto da se osvrćemo po svetu i otkrivamo bezbrojne grehove kapitalizma, po završetku svog loše plaćenog dvanaestčasovnog radnog vremena radije se tešimo mišlju da je nekada u socijalizmu bilo gore, jer naši roditelji nisu mogli da putuju u London u šoping, niti su letovali na Kanarskim ostrvima (o tome da siromašni nisu mogli da biraju između sedamnaest vrsta toalet papira da i ne govorimo).

U svojim i tuđim očima, vrlo brzo smo postali apatična, u sebe zagledana gomila konformista, iako ne baš entuzijastična i oduševljena beskonačnim mogućnostima sveta za razliku od svojih prethodnika, ipak pomirena sa pobesnelim potrošačkim društvom. Možemo da kažemo da društvo u Sloveniji na početku milenijuma najbolje definiše nekakav nepisani pakt o nenapadanju među pohlepnicima koji su tokom devedesetih veselo zlopotrebjavali našu mladu i nevinu državu i na, tražeći mesto za sebe u tom društvenom eksperimentu zvanom tranzicija. I sve je upućivalo na to da ćemo još mnogo godina poslušno živeti u tom nepravednom svetu i sakupljati, svako prema svojim mogućnostima i potrebama, njegove mrvice.

Međutim, jednog dana, iznenađen, zapazio sam mnoštvo mladih revolucionara kako se, po oštrm ljubljanskom mrazu u šatorima na platou ispred Berze, sopstvenim smrztinama bore za bolji svet; zapazio sam u Če Gevaru maskiranog mladića, kako oslobađa učionicu Filozofskog fakulteta i zahteva ukidanje bolonjske reforme, koja nam umesto obrazovanih ljudi nudi osposobljenu radnu snagu; zapazio sam neka mlada lica, beskonačno slična našim apatičnim i konformističkim licima, kojima za razliku od nas nije svejedno i koji za razliku od nas ne prihvataju. Gledam ih i iznenađen shvatam, da tamo gde smo

mi juče, kada smo diplomirali, videli dobre poslove i solidne plate, oni danas vide zlobne korporacije i njihove lobije; da tamo gde smo mi videli jednakopravno i uređeno društvo, oni danas vide nekontrolisane finansijske špekulacije, poreske oaze, besramno iskorišćavanje siromašnih i pljačku njihovih prirodnih izvora; da tamo gde smo mi videli svet beskrajnih mogućnosti za vredne i sposobne, oni danas vide sveprisutnu neslobodu i tiransku vladavinu bankara.

Odakle, dakle, ova razlika između dve „komšijske“ generacije? Odakle ovakav kontradiktorni pogled na svet koji je, čini se, uprkos finansijskoj krizi još uvek isti, ili tek za dlaku različit?

Jedno od mogućih objašnjenja je u tome da je svetska privredna kriza više nego svet u kome živimo promenila našu percepciju njegove budućnosti. Naša generacija je, naime, godinama bila zagledana u budućnost sa poverenjem i nadom, naravno lažnom, što je kada je reč o poverenju i nadi irelevantno. Verova-

nesigurna za sve nas i upravo sa tom nesigurnošću današnji studenti započinju svoj odrasli i profesionalni život. A nesigurnost je, kao što znamo, lako zapaljiva. Nesigurnost nema šta da izgubi, nesigurnost budi strahove i nesiguran čovek se zbog toga brže i odlučnije opire. Nesiguran čovek ne zatvara oči pred stvarnošću, jer nema sigurno utočište. Jedino što može je da izađe na ulicu.

Pitanje opstanka kapitalističkog sistema je, dakle, pitanje: da li će ovakav sistem moći današnjoj omladini, kao nekada nama, da podmetne veru u bolju budućnost, veru koja ovaj sistem i pokreće, čuvajući ga, i uprkos njegovoj fašistoidnosti čineći ga postojanijim od svih drugih nama poznatih sistema.

Pri tom, nije na odmet reći, govorimo o generaciji osvešćenih i nezaspeljanih, o generaciji koja nije sanjarila dugi niz godina o demokratiji i nije idealizovala pojam zapadnog društva, o generaciji koja nije nasela na ideju Evropske unije, u kojoj bi svaki dan bio praznik i u kojoj bismo svi mogli da budemo različiti a

sa jednakim pravima, o generaciji koja je u toj demokratiji rođena i vaspitana, koja se u vreme krize ne može tešiti time da je ranije bilo još gore. Govorimo o generaciji koju ni najmanje ne interesuje šta se dešavalo njihovim roditeljima ili kako je danas njihovoj starijoj braći i sestrama, već o generaciji koju samo intreruesuje to kako će im biti sutra. Sa nesigurnošću je, dakle, kapitalizam izgubio nesumnjivo veliki deo svoje snage kojom je godinama bez ikakvih problema paralizovao svoje bezbrojne žrtve, jer svi ti ljudi mladi ljudi koji uzvičuju „Mi smo 99 posto“ neće nasesti na obećanja o boljoj budućnosti. Ukoliko su sve te sumorne finansijske prognoze tačne, jasno je i da takva obećanja neće skoro moći ni da čuju.

Kapitalizam se, mada još uvek bez opipljive alternative, sa novom buntovničkom generacijom nalazi na ozbiljnom testu, a u „borbi“ za

opstanak mu je, da ne zaboravimo, preostalo još raslojavanje kojim nas tako jednostavno deli i kojim suvereno vlada, a ostala mu je i nada da će nova generacija njegovih protivnika upasti u istu zamku u koju su se, već nekoliko puta, zaleteli njegovi prethodni protivnici.

Kriza bolje budućnosti u kapitalizmu, zapravo, predstavlja najozbiljniju pretnju sukoba između siromašnih i manje siromašnih, sukoba između većih i manjih žrtava, sukoba iz koga kapitalizam uvek iznova izlazi kao pobednik, dok se broj njegovih žrtava stalno povećava. A te pretnje u ovim vremenima treba biti veoma svestan ■

Prevod sa slovenačkog: Jelena Petrović

li smo u bolje sutra, u dugoročni prosperitet, a vera nam je kao svaka druga religiozna i ateistička, pomogla da prebrodimo teške trenutke tranzicije.

Snaga kapitalizma se, naime, pored njegove izvarendne mogućnosti da kreira bezbrojne i različite društvene slojeve, nepregledna mnoštva društvenih grupa sa različitim željama i potrebama, odražavala pre svega u tome što je u kapitalizmu budućnost bila stvar pojedinca i da su ljudi u svoje sutra mogli da gledaju nezavisno od društva u kome žive. Svetska privredna kriza je tu snagu ublažila, jer je sumnja u bolju budućnost postala kolektivna stvar. Pre svega, postala je nezavisna od položaja pojedinca u društvu. S krizom je budućnost skoro preko noći postala

eurozine
KPK Beton je član Eurozine medijske mreže

Piše: Primož Krašovec

EKSPROPRIJACIJA CRNE KUTIJE

O novoj lokalnoj i evropskoj inovacijskoj politici

Maja 2011. godine, slovenački parlament je usvojio Nacionalni program za visoko obrazovanje (*Nacionalni program visokega šolstva NPVS*) i Inovacijsku strategiju istraživanja (*Raziskovalno inovacijsko strategijo RISS*). NPVS počinje rečenicom da je znanje javno dobro, izjašnjava se protiv školarina, poziva na uklanjanje vanrednih studija, podržava povećanje autonomije univerziteta i predviđa povećanje opsega javnih finansijskih sredstava za visoko obrazovanje i istraživanje, te se ističe kako je univerzalan i pravedan. Ovakav pristup visokom školstvu, brine se naročito za manjine i deprivilegirane društvene grupe, što znači, da prevashodno zastupa drugačiji, ukoliko ne i suprotni pravac od otvoreno neoliberalnih tendencija prethodne vlade. RISS ne naglašava toliko javni značaj znanja, isto tako ne predviđa ni neposrednu privatizaciju javnih istraživačkih institucija, ali ipak naglašava potrebu intenzivnijeg povezivanja sa privredom. Kao argument navodi se objektivni razvoj svetske privrede: aktuelna kriza evrozona, opadanje konkurentnosti Slovenije i EU u celini i uspon Azije.

Ovde se ne govori (više) o klasičnoj tehnokratskoj neoliberalnoj argumentaciji, prema kojoj treba deregulisati javni sektor, delimično ga privatizovati i u njega uvesti poslovni tip upravljanja, zato što su poslovni modeli efikasniji, pregledniji i optimalnije raspoređuju resurse i znanja – već o prikazivanju razvoja privatnog sektora, odnosno privrede kao opšteg interesa društva u celini. Samo rast može da nas izvuče iz krize. Zbog toga što je uslov rasta, prema RISS-u, povećanje konkurentnosti i zbog toga što se kao uslov postavljaju visokotehnološke inovacije i inovacije poslovnih modela, zato je čvrsto uvezivanje istraživačkog sektora sa privredom – uvođenje preduzetničkog duha i poslovnih modela u javne istraživačke institucije, reorganizacija istraživačkog sektora u pravcu proizvodnje visokotehnoloških i poslovnih inovacija i intenzivniji transfer znanja u privredu – u javnom interesu. Javni istraživački sektor, prema toj argumentaciji, može da deluje u javnom interesu samo onda kada još više postane preduzetnički i kada bude proizvodio inovacije korisne za povećanje privredne konkurentnosti. Takođe, važi i obratno, proizvodnja klasičnog, autonomnog „čisto akademskog znanja“, s ove tačke gledišta, predstavlja društveno neodgovorno i sebično delovanje u interesu koji nije javni.

Slične dijagnoze stanja svetske privrede, strategije za rešavanje evropske krize i analize nove pozicije univerziteta i nauke u okviru ovih strategija, takođe, pronalazimo i u strateškim dokumentima OECD i EU. Dakle, ne radi se o lokalnoj problematici, već o promeni načina percepcije i organizacije visokoškolskih i istraživačkih sistema na evropskom i svetskom nivou. Ove promene se na nekim mestima razlikuju od klasičnih neoliberalnih politika, karakterističnih za delimično bivšu istoriju evropskog univerziteta i nauke, zato što ne predviđaju neposrednu privatizaciju javnih visokoškolskih i istraživačkih institucija i održavaju značaj univerziteta i znanja kao javnog dobra.

ZNANJE U JAVNO-PRIVATNOJ SLUŽBI

Nove inovacijske politike proizlaze iz nove teorije rasta, poslednje mode *mainstream* ekonomije. Ukoliko je namera nove teorije rasta otvaranje „crne kutije“ znanja (koja se u klasičnim teorijama privrednog rasta ne tematizuje, tj. ostaje konstantna eksternacija koja dolazi iz domena javnog sektora), onda je namera novih inovacijskih politika *eksproprijacija* ove „crne kutije“: u njoj se nalaze zalihe vrednosti za kojima privatna industrija ima pravo da poseže, upravo zato što sve više saučestvuje u kreiranju javne naučne institucije. Kao što transformacija finansijske krize EU u dužničkom smislu znači da će troškove poteškoća finansijskog sistema, koji su posledica neoliberalne deregulacije finansijskih tržišta, snositi penzioneri, javni službenici i primaoci socijalne pomoći na periferiji evrozona (pri čemu zalihe vrednosti – koje uzima privatni finansijski sektor prema potrebama svojih kriznih gubitaka – predstavljaju celokupni državni propračuni, a metodu eksproprijacije mere štednje), isto tako uvođenje društva znanja znači da će troškove poteškoća sa rastom i produktivnošću, koji su posredni efekat neoliberalnih monetarnih i fiskalnih politika, snositi radnici u javnoj akademskoj sferi.

Simptomatično je da se nove teorije rasta (i inovacijskih politika) gotovo ne bave organizacijom proizvodnog procesa, industrijskim odnosima ili ulogom tehnologije u proizvodnji, već vrlo brzo prelaze na ekonomsku kolonizaciju nauke i univerziteta. Inovacijske strategije ne predviđaju reforme industrije ili promene u načinu proizvodnje, već reformu javnih univerziteta i in-

stituta, kao i njihov odnos prema industriji, pri čemu se ne dotiču rada same industrije odnosno prepuštaju ga privatnoj inicijativi. Novo u novim teorijama rasta i inovacijskim politikama je, osim tehničkih teorijskih naglasaka relevantnih samo za profesionalne akademske ekonomiste, ponovno otkrivanje interesa za nauku i univerzitet.

Uspešno uvođenje inovacijske strategije znači koncentraciju najinovativnijih i najproduktivnijih tehnologija u ograničenim tehnološkim grupama (*technology clusters*) i povećavanje regionalne i globalne ekonomske i socijalne nejednakosti, jer preduzeća i države, koji su bliže tehnološkoj granici (*frontier*), određuju tempo i normu produktivnosti celokupnoj svetskoj privredi. U takvim uslovima, preduzeća i države koje bi mogle dobro da posluju i čija bi proizvodnja odgovarala potrebama stanovništva, istisnuti su iz globalne konkurentske utakmice, dok su njihova domaća tržišta preplavljena jeftinijim i kvalitetnijim proizvodima sa drugih strana. Novi teoretičari rasta sami priznaju da će takmičanje pod uslovima koji ga određuju povećati globalnu nejednakost.

TRANSFUZIJA IZ NEPOZNATOG U NEOPHODNO I NATRAG

Kao što je na početku rečeno, redefinicija odnosa između privatne industrije na jednoj strani i javnog univerziteta na drugoj, predstavlja kako odstupanje od klasičnog „autonomističkog“ uređenja, tako i od neoliberalnih strategija, uobičajenih za osamde-

sete i devedesete. Nove inovacijske strategije, kao što su neoliberalne, traže način za podređivanje visokog školstva i nauke ekonomskoj racionalnosti – i to ne više na način neposredne privatizacije i potpunog uključivanja i jednog i drugog u sistem privatnog preduzetništva, već na način *transfuzije preduzetničkoga duha u visokoškolske i istraživačke institucije, mada te institucije imaju drugu duhovnu grupu*. Univerziteti i instituti ostaju javni, ali samo po svom formalno-pravnom statusu i načinu finansiranja, koje se zajedno sa merama štednje u javnom sektoru, čak povećava. Povećanje javnog finansiranja je uslovljeno i većom povezanošću univerziteta i instituta sa privredom: povećanje javnog finansiranja predstavlja neposredno državno subvencioniranje istraživačkih aktivnosti privatne industrije, tj. socijalizaciju troškova. *Od modela privatizacije i neprijateljskih preuzimanja javnoga od strane privatnoga, dolazimo do modela (javno-privatnoga) partnerstva*: javni partner se podređuje privatnom preko organizacije proizvodnje, i isto tako proizvode istraživačkih aktivnosti podređuje zahtevima privrede.

Međutim, povećanje javnog finansiranja ne povećava materijalno blagostanje radnika na univerzitetu i institutima, ne poboljšava njihove uslove rada, ne razvija ove institucije prema njihovim autonomnim potrebama. Suprotno tome, nova sredstva su namenjena preduzetničkim kursovima, promociji preduzetničke kulture, gostujućim predavanjima „ljudi iz prakse“, novoj opremi i drugoj istraživačkoj infrastrukturi, prilagođenoj zahtevima privrede, razvoju kompetentnih centara komercijalno prodornih ideja ili, pak, neposrednom subvencioniranju razvojnih odeljenja u privatnim preduzećima.

Inovacijska „partnerstva znanja“ označavaju takođe prelaz *od autonomije ka odgovornosti (accountability)* javnih univerziteta i instituta: odgovornost se ovog puta definiše kao odgovornost prema društvu u celini (u suprotnosti sa staromodnom, rigidnom i zaštićenom autonomijom), a to društvo kao celinu sad zastupaju poslovni interesi privatne industrije. Autonomnost u klasičnom značenju se tumači kao sebična i neodgovorna: novi društveni izazovi (što je eufemizam za nove potrebe privrede u krizi) pozivaju univerzitet na veći društveni odziv. Takva kritika, naravno, nije neopravdana i univerzitet se sa njom ne sreće po prvi put. Studenti su 1968, takođe, hteli da sruše zidove ove zaštićene autonomije i da je otvore ka novim društvenim izazovima, ali tada su društveni izazovi bili nešto drugo: bitka protiv rasizma i imperijalizma, otpor prema kapitalizmu i potrošačkom društvu, odbijanje građanskog morala i načina života, koje su u velikoj meri zastupali upravo profesori. Otpor studenata '68. je u mnogo čemu uspeo, jer je na univerzitet doneo mnoge nepoznate ili nepoželjne teorije.

Dakle, kada nove inovacijske strategije govore o zatvorenom, rigidnom univerzitetu i o „čisto akademskom znanju“ koje nije na nivou društvenih izazova, objekat svoje kritike ustvari promašuju za pola veka, osim ukoliko verujemo da se javni interes iscrpljuje u preduzetničkom duhu. I ukoliko javni interes predstavlja samo traganje za načinima povećanja konkurentnosti privrede, subvencioniranje istraživačkih aktivnosti privatne industrije javnim sredstvima i pretvaranje javnog univerziteta i instituta u dislocirana partnerska preduzeća privatne industrije, on je, pre svega, poželjan i opravdan. U toku je vrlo opsežno i opasno redefinisavanje samog pojma javnog: u slučaju univerziteta, javno po novom ne znači znanje koje je korisno radnicima ili manjinama u borbi za egalitarno društvo, već znanje koje je dan deo stanovništva redukuje na radnu snagu i obučava odgovarajućim kompetencijama, dok drugi (mnogo manji) deo „opunomoćuje“ za preduzetnike, koji će moći da tom radnom snagom raspolazu prema svojim eksploatacijskim potrebama.

Piše: Marko Pogačar

PERMANENTNA REVOLUCIJA JEZIKA LJUBAVNE POEZIJE. UMORNIM TROCKISTIMA

Kako, godine 2007., pisati ljubavnu poeziju? ovo je vrijeme gusto od ljubavi.

svi nas, naime, umjereno vole. teorija govori o potpunom izostanku kretanja.

tržište kaže: ako govoriš o ljubavi, govoriš o bogu, ili obrnuto.

Pogačar misli: sve je bog = bog je ništa. bombarder prepun opasnog značenja.

ali negdje u kutku te ljubavi, kada je pritisneš uz zid, izrasta nešto bezrezervno.

rezervat uzimanja i davanja. i u njemu baobab čijom se krošnjom uspinješ k nebu.

na kraju znaš: jedina strašnija stvar od fašizma je umjereni fašizam ■

KAD MANJE DAJE VIŠE OD VEĆEG

Druga problematična dimenzija „postneoliberalne“ redefinicije javnog je plan za rušenje sistema javnih službenika, koji se nalazi u *NPVŠ*-u i *RISS*-u, čime bi dobili javno dobro bez javnih službenika. Za fleksibilno i deregulisano visoko školstvo (gde u trijadi osnovnih načela vašingtonskog konsenzusa fali samo još privatizacija) sistem javnih službenika je previše rigidan – dok istraživanja istovremeno pokazuju da zapošljavanje na određeno vreme na univerzitetu i institutima već doseže više od polovine zapošljavanja. Plan istupanja iz sistema javnih službenika, za radnike na univerzitetu i institutu institucionalizuje, dakle, *de iure* problematično stanje uslova rada koje je već uspostavljeno kao rezultat dugotrajne fleksibilizacije i koje predviđeno povećanje javnog finansiranja neće korigovati. Na ovakav način se na mikro nivou, na pojedinim institutima i fakultetima, uspostavlja *hi tech lo wage* model, pa univerzitet za „naučne“ radnike postaje fabrika, a za upravu kreativno i inovacijsko preduzeće. Put u društvo znanja, dakle, ne donosi opšte društveno blagostanje, a što je još izvesnije, u njemu takodje neće učestovati niti neposredni producenti ovakvog društva.

Tako je od klasične definicije javnih institucija, utemeljenih na pristojnim uslovima rada, kolegijalnoj saradnji, profesionalnoj autonomiji i radu u korist svih, ostala samo još ljuštura javnog finansiranja. U „postneoliberalnoj“ situaciji, samo javni univerziteti i instituti su još uvek javno finansirana inovacijska preduzeća, dislocirane razvojne jedinice privatnih inovacijskih preduzeća. Stalna zapošljavanja i prihvatljive plate pretvaraju se u fleksibilna zapošljavanja, projektni rad i honorare; kolegijalnost u konkurentno takmičenje, kako između pojedinaca, tako i između fakulteta i instituta; profesionalna autonomija u autonomiju menadžmenta ljudskim resursima, koji predstavlja samo samovolju istraživača-kapitalista u discipliniranju i fleksibiliziranju akademske radne snage; dakle, rad u korist svih promenio se u rad prema diktatu privatne industrije koja metonimično zastupa društvo u celini.

Visoko obrazovanje postaje trening veština, privatna preduzeća – umesto da takve treninge organizuju i plaćaju sami – šalju svoje „u praksi prekaljene“ kadrove da predaju na univerzitetu, na kome dobijaju još i dodatne honorare koji se finansiraju iz javnih sredstava. Sa druge strane, danas se studenti na univerzitetu ne samo obrazuju, već sve više saraduju u univerzitetskom istraživanju kao neplaćena radna snaga koja obavlja najogavniji i najdosadniji deo istraživanja, što dodatno smanjuje zanimanje za plaćenu istraživačku radnu snagu u privatnom sektoru.

Smanjenje značaja istraživanja donosi studentima pored pada intelektualnog standarda i pad materijalnog standarda. *NPVŠ*, dakle, predviđa ukidanje vanrednih studija, a uvodi posredne, odložene školarine na drugom stepenu studija, dok istovremeno sa deregulacijom finansiranja doktorskih studija pojedinačni fakulteti počinju, u skladu sa svojom redefinisanim autonomijom (tj. sa subsidijskom slobodom u potrazi za inovativnim rešenjima za povećanje finansijskog pritiska na studente i na niže akademske kadrove), da povećavaju školarine na trećem stepenu studija. Investicije u individualni intelektualni kapital tako budući radnici treba da sami finansiraju, dok investicije u individualni intelektualni kapital privatne industrije pokriva država. Rizik inovacijskog preduzetničkog društva znanja pojedinačno snose budući visokoobrazovni radnici – koji su prisiljeni da rade po preduzetničkoj logici tj. da predviđaju buduće potrebe tržišta radne snage, da traže istraživačku instituciju koja će da ih odgovarajuće „obuči“ i da uzmu kredit u nadi da će imati veće prihode u budućnosti – dok privatna industrija sa entuzijastičnom državnom podrškom prenosi sav rizik koji proizlazi iz nepredvidljivosti procesa akumulacije intelektualnoga kapitala u dinamičkom društvu znanja na javne institucije.

Drugi deo ovakvog trenda u Sloveniji je već u punoj snazi, dok je prvi još uvek na početku, međutim i ti počeci i argumentacija koja ih prati su problematični. Možemo da kažemo da danas Velika Britanija predstavlja najverovatniji reflektivni odraz budućnosti u ogleдалu za one države koje su u „novoj proizvodnji znanja“ i u „inovacijskim strategijama“ još manje razvijene, te da za nas danas važi ono što je Marks kritičarima njegove teorije, ukoliko bi se ona odnosila samo na Veliku Britaniju, a ne i na stanje nemačkog kapitalizma, odgovorio: „De te fabula narratur“ ■

Prevod sa slovenačkog: Jelena Petrović

Piše: Marko Tomaš

BULEVAR NARODNE REVOLUCIJE

Nema ničeg izuzev City lights reklama duž te ulice i rijetki auti i uvijek pada kiša ili se tako čini na Bulevaru Narodne Revolucije

Ulica istine, ulica laži, glavna ulica pustinje i krhotine stana tetke Fatime i krčljav drvored na Bulevaru Narodne Revolucije

Nema adresa na koje stiže pošta, nema osvetljenih prozora, slučajnih prolaznika, ničeg izuzev kiše, koja sve usmrti na Bulevaru Narodne Revolucije. ■

Piše: Tomislav Marković

FUSNOTA JE NAJSKUPLJA SRPSKA REČ

(Vuk Jeremić & Borko Stefanović, iz zbirke „Čija je ono zvezdica bez budućnosti“, ciklus *Što se silna diže vriska zbog običnog asteriska*)

Fusnota je srce Srbije
Kosovski se boj tu bije
Mastilo se hrabro lije
Jer hartija svašta pije

Fusnota je tekstić sitnog sloga
Tu ne može stati mnogo toga
Nema mesta za mrtve Albance
Ni za ljude vezane u lance

Fusnota je *veni, vidi, vici*
Ne spominje pokolj u Drenici
Nema reči ni o Potkoviću
Noževima dugim u Izbici

Fusnota je zabačeni budžak
Tu ne može ući neki čudak
Što se u peć greškom zatvorio
U pepeo sivi pretvorio

Fusnota je mali komad teksta
Karaktera – ne više od dvesta
U hladnjači zato mesta ima
Tu se svaki leš radosno prima

Fusnota je srce Srbije
Kosovski se boj tu bije
Mastilo se hrabro lije
Jer hartija svašta pije

Najskuplja je to reč srpska
Suština joj kartografska
Do kolena spala maska
Politika nam je smrtna ■

Piše: Besa Saljih

75 (ILI VIŠE) SATI

prozori u kuhinji izgledali su kao da nisu odavno očišćeni – prašina, mulji izmet još od prošlog leta, sračke od čavki, golubova i nestašnih vrabaca, koji su štaviše sletali na balkon i preturali po đubretu (kartonske kutije za picu s puno opušaka, papirne maramice, boce piva, izvrljani papiri) i raznosili ga na sve strane skućenog prostora gde su bila zategnuta i užad za sušenje veša, veša koji je obično tu visio nedeljama netaknut, a mene je obuzimao i nekakav osvetnički inat zbog nedostatka hrane – ili je možda problem bio u pari što se dizala od zamišljenih jela koje sam kuvala na vatri, zato što mi je para zamućivala naočare i prikazivala stvari mutnijim i prljavijim nego što jesu.

kako god bilo, jedva sam primetila da si na terasi, zavaljena u fotelju za ljuljanje koja je delovala, zbog svih onih raznobojnih jastučića, veoma udobno. sećam se, neću to nikada zaboraviti, onog svežeg letnjeg prepodneva kada sam te pažljivo posmatrala kako izlazi iz prostorije koja verovatno služi kao kuhinja (sudeći po planovima zgrada u našem naselju), i prilaziš velikoj saksiji na terasi, koju si inače redovno zalivala. od toga dana svakog jutra te gledam kako se zavaljuješ i pospano njišeš u udobnoj fotelji dok ti cigareta lagano dogoreva između elegantnih prstiju – ponekad zaboraviš da povučеш dim, često ne otreseš pepeo, a znaš i da je ostaviš da dogori prislonjena uz bakarnu pepeljaru kraj velike šolje kafe koja isparava dok ti dremaš ili sanjariš – kosa ti pada na ramena preko crne haljine u kojoj te uvek vidim kada si na balkonu nekako izgubljena u meditaciji a ja zamišljam da tiho u sebi ponavljaš delove ludih i lepih snova koje samo ti možeš da sanjaš. onda čujem da zvoni telefon u tvojoj sobi i kako se ti lenjo predomišljaš pre nego što ustaneš, ugasiš cigaretu, otpiješ ostatak kafe i udeš unutra, dok ja sedim i slušam kako nerazgovetno razgovaraš s nekim, uobičajenim tonom svakodnevnih razgovora. onda imam utisak da izlaziš iz stana, premda te ne mogu videti jer su ulazna vrata tvoje kuće s druge strane (uvek imam jaku želju da vidim šta oblačiš kada ne sediš u fotelji, ali ne mogu da se odlučim da ustanem s ovoga mesta; više mi prija da ostanem tu i da te čekam). znam da si u poslednje vreme počela da izlaziš i noću; baciš preko ramena šal i tiho plešeš uz muziku koja se svake večeri sve više širi dok ne ispuni čitav prostor oko nas i oboji ga nekakvim tmurnim koloritom. ti uvek slušaš istu pesmu, onda sediš neko vreme u tišini, fiksiraš pogled nekud u daljinu, kao da očekuješ da se dogodi nešto neočekivano – ta pesma se meni neznalici uvek čini drugačijom, podseća me na nešto što sam doživela, ali se osećam čudno – čas sam mala, čas velika, ili srećna i tužna, ili spokojna i histerična, sve to nekako u isto vreme – a onda bura u meni prestane i osetim samo nekakvu prijatnu prazninu u kojoj žudim za tobom i samo za tobom. čudi me kako te večeras nisam primetila ranije. videla sam tri starice tamo dole; hodale su zajedno, mirno i polako, noseći kese s hlebom i mlekom; stale su da propuste kamion koji u našem kvartu skuplja đubre na kraju dana; a onda je jedno dete potrčalo prema njima... zato te nisam videla. pojačala si muziku, a i neka je druga pesma! znaš šta? ja ću doći kod tebe! ovo gubljenje pameti u lenstvovanju večeras je ostalo bez boja. doći ću, popićemo po pivo, ispričaću ti dve anegdote koje će te nasmejati, zato što ponekad, mada retko, umem da budem duhovita, a zatim možemo i da plešemo i završimo zagrljene u tvojoj fotelji, i da se smeujemo mojoj terasi koja je u jadnom stanju, a onda mi ti možeš ispričati kako si me primetila i pratila kao što sam ja tebe pratila. ili... biće mi možda dovoljno da vidim koje čarape nosiš u ove zimske dane; oboriću pogled kada otvoriš vrata, razume se, ako uopšte budeš čula zvono i odlučiš da mi otvoriš vrata! ■

Preveo sa albanskog Škeljzen Malići

Piše: Neven Ušumović

SVEMIRSKA NEVJESTA 1, 2, 3

prije svitanja, 9. 8. 2014.

Noćne more, sada već redovito, poslije ponoći, u tri. Provjeravam vrijeme mobitelom; nekoliko sekundi uživam u bolnom blještavilu njegovog ekrana.

Capo je prošli mjesec napokon počeo slati „svemirske nevjeste“, kandidatkinje za moju Mirabelle, junakinju mogega djetinjstva. Ni izbliza nisu zadovoljavale. Jedina je korist od njih bila u tome da sam se konačno uzvrpoljio u svojim invalidskim kolicima. Jedini način da pokažem uzbuđenost.

Griješim: noćne more su pravi znak. I nijedna nije bila kao ova. 3.15 postaje 3.16, uhvatio sam taj trenutak, blještavilo mobitela popušta, vraćam se sebi, njezinim jabučastim grudima, bradavica koje živo zure u mene; svaka mora vodi me dalje, ljubazan doček ljudi u bijelom. „Je li to vaša nevjesta?“ „Jeste“, odgovaram, iako ne vidim lice, ništa osim nagog tijela na operativnom stolu. „Dobro, onda pogledajte“, kaže mi glavni liječnik, prima me za ruku, pojačava stisak, polako, polako, kako se njezine grudi razmiču, kako se prorez, napravljen skalpelom - koji zbog njezinih izbuljenih bradavica do sada nisam ni primijetio - među njezinim grudima širi. Dojke klike svaka na svoju stranu, poput nekih smiješnih ušiju. Ali ove noći, po prvi put, gledam unutra: u prsnoj šupljini namjesto srca okreće se cilindar, velik kao šaka, sjajan i blistav.

prije svitanja, 10. 8. 2014.

Ove noći isto. Ugledam cilindar i padam u nesvijest - pri budenju osjećam „lagani dodir“ kamenog poda sobe za seciranje. Ovoga puta sve je bijelo, sve se događa u bolničkoj bjelini. Liječnik me već na ulazu prima za ruku; nasred sobe naga, poput ledene skulpture, leži moja Mirabelle. Oko nje je neka skupina ljudi u bijelim pregačama. Promatram njihova napudrana lica: obraze, nos, obrve prekriva im bijeli praš. Osjećam se kao da sam banuo na probu neke kazališne skupine, ali pozornica je premalena, nalazi se u prsnoj šupljini moje drage, njezine dojke razmiču se ujednačenim tempom poput mehaničkog zastora, i cilindar se - ne veći od šake - sada vidim - okreće. Kao da me izaziva - 1, 2, 3 - vrti se - 1, 2, 3 - vrti mi se u glavi - 1, 2, 3 - padam - 1, 2, 3 - budim se.

podne, 12. 8. 2014.

Evo prve djevojke koja podsjeća na Mirabelle. Toliko me je to razveselilo da sam poslao sms capu: „Želim otići!“ Moj talijanski partner, capo, zaista popušta. Djevojke koje mi šaljue sve su ljepše i ljepše. To znači da je moj conto pri kraju. Deset godina živim od prihoda moje upokojene agencije. Deset godina agencija mog trščanskog partnera *Invisibile srl* skida vrhnje. Uskoro će poslati pravu Mirabelle i zatvoriti sve moje račune. „Prenesi capu kako bih rado, jedne od sljedeće noći, prošetaj Izolom!“ zapovjedio sam. Uželio sam se ulične vožnje kroz ovaj grad u kojem čamim već deset godina čekajući pravi signal, znak odlaska. Osjećam sam se još uvijek - i to je bila najveća utjeha - potpuno zaštićenim na ovom komadiću slovenske obale - izvan Hrvatske, a nadomak Italiji - s hrvatskim novcima, pod skrbi partnerske agencije iz Italije. Izola je bila moja destinacija za nestanak. Svi me traže negdje drugdje. U Italiji ponajviše, dogovorena taktika. Lažni tragovi po Padovi, labirint lažnih tragova za hrvatska njuškala. I crna rupa u slovenskoj Izoli.

podne, 13. 8. 2014.

MISINFORMACIJA, DEZINFORMACIJA, REFORMACIJA. Naše sveto Trojstvo, tri sveta kralja, sve što je sveto, a u sebi sadrži broj tri - itd., itd., da ne bogohulim dalje. MISINFORMACIJA, DEZINFORMACIJA, REFORMACIJA, tri ključna koraka. Brisiranje javno dostupnih podataka uz obavezno skrivanje mušterije (Izola), „uštukivanje“ stranke - elem: misinformacija. Sljedeći korak, najveći gušt svima nama koji smo ovisni o ovom poslu: dezinformiranje njuškala. Lažne prijave boravka, lažna članstva, tele-

fonski brojevi... Upošljavanje osoba koje navode na krivi trag, učvršćuju vjeru da sam, recimo - u Padovi. Samo što sam se, upravo u trenutku poziva, preselio u drugi dio grada. I baš se nešto ne javljam na mobitel. Dakle, lažno boravište, a ne lažni identitet. Lažni identitet je *out!* A onda REFORMACIJA, prilično komplicirana u našem partnerskom ugovoru: preseljenje u drugu dimenziju s mojom junakinjom iz djetinjstva, Mirabelle - svemirskom nevjestom. Svatko ima svoju drugu dimenziju, gdje je nedodirljiv i nevidljiv, *invisible*, moja je dimenzija, eto, svemirska... Ali capo je rekao da može sve, sve prolazi, samo treba vremena... „Ja imam novce, a vrijeme je novac!“ rekoh hvalisavo. - „Pa“, suzdržano će capo, „onda dok ima novaca...“

poslije ponoći, 18. 8. 2014.

Datum mog konačnog odlaska je 23. kolovoza 2014. godine; to sada pišem sa svom sigurnošću. Dogodilo se to u gradu, prije nekoliko sati, kada sam s Mirabelle izašao u noćnu šetnju. Poslao sam sms capu stojeći ispred plakata koji je najavljuvao koncert Olivera Dragojevića na izolskoj plaži San Simon. Koncert je bio 23. 8. 2014. Bio je to znak. Capo je odmah uzvratilo sms: „D'accordo, ok“. Poslao sam mu smajlija.

podne, 19. 8. 2014.

Danas sam priznao sebi da je ona Mirabelle koja se pojavila 16. 8. prava Mirabelle. Rekao sam joj to, ushićen otkrićem; poslao sms capu.

20. 8. 2014.

Oliverov dolazak u Izolu bio je znak da se krug zatvara - objavio sam to svojoj Mirabelle, držeći je za ruku. Ispričao sam joj svoju „splitsku priču“: zašto sam morao pobjeći iz Hrvatske,

Piše: Marko Tomaš

INTERNET PORNSTARS

ili zašto su balkanski mužjaci, mirni, ugledni susjedi bili sposobni klati, silovati žene i djecu, ubijati, čuvati konc logore i slične zabavne stvari

Ako volite:

Rezati seksualnog partnera ili biti rezani
Pišati po ljudima
Umazati ih govnicama
Razvaliti im bulju
Natjerati ih da pojeduju govnyiv svrš

Ne morate se baviti politikom u Bosni i Hercegovini. Možete i dalje ostati mali pervertirani jadnik iza ekrana. Svejedno je, umrijet ćete nezadovoljeni, crknut' užasnuti. Sigurno je čudno cijeli vijek biti turobni balkanski muž, čučati u bogomolji, kapariti mjesto u raju, slušati propovijed dok snatris da ti masivna trandža uvali kurac. Negdje moraš puknuti, jer ženu tako često boli glava, klinci te gledaju kao pokretni bankomat, nad glavom ti vječno visi otkaz (*u geografiji tvoje samopoštovanje nazivaju kriptodepresijom*). Ok, ženu i klince možeš tu i tamo namlatiti, šefa odjebavati iza leđa, mrziti cijeli svijet, jer nitko nije svjestan kakav si ti ratnik, kakva si muškarčina, heroj, koliko se žrtvuješ, koliko si još spreman žrtvovati za rodnu grudu i sve te šupke, koliko čezneš da se osvetiš, koliko samo mrziš ■

naći talijanskog partnera, skloniti se u slovensku Izolu, u djetinjstvo, u svemirsku prazninu.

Oliver, dakako, nije imao nikakve veze s tim. Jednostavno čuo sam, kada sam se one noći zaustavio ispred njegovog plakata, čuo sam ponovno one trube, one urlike sa splitske rive. „Cigani, cigani!“ „Komunisti - dolje! Komunisti - dolje!“ I, da: „Điha, crveni štakori!“ I vratio se godinama u natrag, u tu splitsku nedjelju 11. 2. 2001. godine.

Sve do tog dana moj posao išao je dobro. Imao sam ured u Zagrebu, razmještio mušterije po Splitu, misinformacija-dezinformacija-reformacija, od 1996. godine. Te sam godine upoznao - na jednoj raspojasanoj dalmatinskoj fešti - svog budućeg partnera, capa. Raspravljali smo o završetku rata, o novoj situaciji koja nas sve čeka. Neki od aktera domovinskog rata počeli su se češkati - kako se ono kaže - „pod povećalom međunarodne javnosti“. Potreba za proširenjem posla agencije *Invisibile srl* bila je očigledna.

Capo je već imao neke ljude u Splitu i mreža je odmah stvorena. Bitno je bilo samo capovim rutinskim zahvatima uvjeriti njuškala da su naše mušterije izvan zemlje, u Italiji ili prijateljskoj Austriji, a mi smo ih skrivali po Splitu, predavali u sigurne ruke.

Već sljedeće, 1997. godine, ja sam se preselio u Split, dakako, na takakav način da to mušterije ne saznaju. Naši susreti bili su uvijek u Zagrebu; jedan susret; plaćanje cijele svote unaprijed; zapleteni sistemi telefoniranja i mejlanja; stroge zabrane; lažne tvrtke s pravim bankovnim računima - ako je veća ušteđevina (ratni plijen) bila u pitanju; računi u stranim zemljama - poreskim oazama. A iz Splita, osobno sam rukovodio ekipom koja je simulirala njuškanje i provjeravala jesmo li dobro napravili posao, te, naravno, ponašaju se šticenici prema dogovorenim pravilima. Posao je počeo cvasti 1999. godine, kada se počelo slutiti da će se komunisti vratiti na

vlast i da će se Hrvatska ponovno vratiti pod „đavolje crveno kopito“. Sitne ribe, koje su bila naša glavna ciljina skupina, krajnje su se uznemirile. Morali smo mrežu proširiti prema Zadru, capo je započeo s fingiranjem talijanskih i španjolskih adresa za naše „ribice“.

A onda je kranulo to potezanje s Norcem. Moja intuicija govorila je: posao se bliži kraju; ali još uvijek mi nije bilo jasno gdje će sve pući. Kad je krenulo organiziranje Rive početkom te 2001. godine, moja njuškala redom su signalizirala ALARM! ALARM! Šticenici su poludjeli, svi do jednog odbacili su sva pravila igre, a pravo broj jedan bilo je: nema pojavljivanja u javnosti! Urlali su mi u slušalicu kako im je dostra igranja skrivača, da se komunistima mora stati na kraj, a 'ko će im stati ako ne oni, idu van, stati među svoje ljude!!! Svi su izašli, svi do jednog, masa njihov. Šalio sam se nakon svega, kada su se glave ohladile: sto pedeset tisuća ljudi na Rivi? Mojih je bilo barem pedeset tisuća! Capo je dodao: „Aha, tu se znači krije porijeklo tvojih 50.000 eura na računu!“

Izašao sam i ja na Rivu, kada sam shvatio što se događa. Uostalom, među tom bagrom, pojavio se na pozornici i moj idol, jedini pravi čovjek: Mirko Čondić. U kolicima, kao i ja, samo što je on pravi junak. On je pravi. On ima život. „Ne damo hrvatske ljude za Judine škude!“ Genijalno, kako je genijalno govorio. Osjetio sam da govori o meni. S poslom je bilo gotovo. Škude sam prebacio na sigurno i već u ožujku te godine bio u Sloveniji, u Izoli.

22. 30 h, 22. 8. 2014.

Ovo je posljednja prilika za pisanje. Capo je poslao automobil po nas koji će nas odvesti na brijeg iznad Izole, tamo gdje se nalazi bolnica. Naša letilica, kaže, već čeka na helikopterskom sletalištu. Pišem sad ove riječi spokojno i s najvećom zahvalnošću, moj capo. Napravio sam posljednji test prije polaska. Zamolio sam Mirabelle da raskopča bluzu. Ustezala se, sve dok nisam počeo očajavati. Otkrila je napokon svoje dojke: dvije malene, okate jabuke ponovno su gledale u mene. Čvrsto sam ih stisnuo i počeo razmicati, lijevo i desno. Otvorila se prsna šupljina s veselim cilindrom koji je blještao iznutra. Nisam mogao odoljeti a da ne dodirnem i pomilujem taj cilindar. Dopro sam do njega s najvećom blagošću. Bio je topliji od bilo kojeg ljudskog srca ■

U priči su korišteni motivi romana Svemirska nevjestina Mladena Bjažića i Zvonimira Furtingera iz 1960. godine. (nap. autora).